

Yayına Geliş Tarihi:15/04/2023
Yayına Kabul Tarihi:27/04/2023
Online Yayın Tarihi:29/04/2023

Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik
Araştırmalar Dergisi
Cilt:7, Sayı:18, Yıl:2023, Sayfa:118-144
ISSN: 2587-2206

21. YÜZYILDA KENTSEL DÖNÜŞÜM VE YENİ EĞİLİMLER

Erkan ÇAKIR¹

Özet

Bu makale, kentsel dönüşüm uygulamalarının kökenlerinden başlayarak, zamanla nasıl bir paradigma değişimine uğradığını ve 21. yüzyılda kentsel sorunlarla başa çıkmak için nasıl dönüşüme uğraması gerektiğini ele almaktadır. İlk olarak, kentsel dönüşüm uygulamaları “Sanayi Devrimi” sonrasında inorganik olarak büyüyen kentlerin sorunlarına çözüm sağlamak amacıyla fiziksel boyutun öncelendiği bir yapıda ortaya çıkmıştır. Ancak, II. Dünya Savaşı sonrasında, harap olan kentlerin yeniden canlandırılması için sosyal boyutları da kapsayacak şekilde paradigma değişimine uğramıştır. Daha sonra, 1950’lili yıllardan sonra doğal kaynak yetersizliği ve kentsel kirlilik gibi çevresel sorunların ortaya çıkmasıyla birlikte, çevresel boyutlar da kentsel dönüşümün kapsamına girmiş ve yeni bir paradigma değişimi yaşanmıştır.

Bugün, kentler hızla büyürken kentsel sorunlar da artmaktadır ve kentlerin geleceği hakkında ciddi tartışmalar yaşanmaktadır. 2018 yılı itibariyle kentlerde yaşayan nüfusun kırsal alanlarda yaşayan nüfusu geçmesi, kentlerin gelecek vizyonlarına yönelik tartışmaları şiddetlendirmiştir. Bu kapsamda kentlerin yaşadığı stresleri azaltmak amacıyla sürdürülebilir ve akıllı kent yaklaşımları son zamanlarda oldukça ön plana çıkmıştır. Dolayısıyla kentsel dönüşüm uygulamalarının, 21. yüzyılın hâkim kentsel paradigmaları karşısında nasıl bir dönüşüm sergileyeceği önemli bir tartışma konusudur. Bu makale, kentsel dönüşüm uygulamalarının 21. yüzyılda nasıl bir eğilim içinde olacağını belirlemeyi ve kentsel dönüşümde ortaya çıkan yeni yaklaşımları tartışmayı amaçlamaktadır. Böylece, kentlerin yaşadığı stresleri azaltmak ve geleceğe yönelik daha sürdürülebilir kentler oluşturmak için kentsel dönüşümün nasıl yeniden yapılandırılacağı konusunda fikirler sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: 21. yüzyıl, Kentsel Dönüşüm, Kentsel Dönüşümde Yeni Eğilimler, Akıllı Kentsel Dönüşüm, Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm

¹ Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Altıntaş MYO, erkan.cakir@dpu.edu.tr, ORCID:0000-0002-0002-2731

*Bu çalışma 23.02.2023 tarihinde tamamlanan “Kentsel Dönüşüme Yeni Bir Yaklaşım Olarak Akıllı Kentler: Tepebaşı Belediyesi Melih Savaş Yaşam Köyü Örneği” başlıklı yüksek doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

Atıf/Citation: Çakır, E. (2023). 21. Yüzyılda Kentsel Dönüşüm ve Yeni Eğilimler. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 7(18), 118-144.

URBAN TRANSFORMATION AND NEW TRENDS IN THE 21ST CENTURY

Abstract

This article deals with the origins of urban regeneration practices, how they have undergone a paradigm shift over time, and how they should be transformed in order to tackle with the urban problems of the 21st century. Initially, urban regeneration practices emerged in a structure that prioritised the physical dimension to provide solutions to the problems of inorganically growing cities after the 'industrial revolution'. After the Second World War, however, the paradigm shifted. The social dimension was included to revitalise devastated cities. Later, with the emergence of environmental problems such as scarcity of natural resources and urban pollution after the 1950s, environmental dimensions were included in the scope of urban regeneration and another paradigm shift occurred.

Today, while cities are growing rapidly, urban problems are also increasing and there are serious debates about the future of cities. By 2018, the number of people living in cities will exceed the number of people living in rural areas, which has intensified the discussions on the future visions of cities. In this context, sustainable and smart city approaches have recently come to the fore to reduce the pressures on cities. Therefore, the transformation of urban regeneration practices in the face of the dominant urban paradigms of the 21st century is an important topic of discussion. The aim of this article is to identify what kind of trend urban regeneration practices will follow in the 21st century and to discuss the new approaches that are emerging in urban regeneration. In doing so, it aims to provide ideas on how urban regeneration can be restructured in order to reduce the pressures on cities and create more sustainable cities for the future.

Keywords: *21st century, Urban Transformation, New Trends in Urban Transformation, Smart Urban Transformation, Sustainable Urban Transformation*

GİRİŞ

Kent, insanların sosyal, ekonomik ve kültürel aktivitelerini gerçekleştirdiği, toplu halde yaşadığı ve medeniyetlerin oluştuğu, kadim bir yapıdır. Kalabalıklar halinde yaşam, iş yapma, barınma, sosyalleşme ve kültürel birikimlerin gelecek nesillere aktarılması gibi fonksiyonları yerine getiren kentler, tarihin her döneminde diğer yerleşim yerlerine kıyasla daha fazla imkân sunmaları nedeniyle, insanların akın ettiği çekim merkezi haline gelmiştir. Bu kapsamda, kentlerin etrafındaki nüfusu kendine çekerek büyümesi sonucu günümüzde milyonlarca insanın yaşadığı metropoller oluşmuştur.

Kentler her ne koşul ve durum altında kurulmuş olursa olsun, kurulduktan sonra daha fazla insanın bir arada yaşamasına olanak sağlayarak medeniyetin ve teknolojik gelişmelerin temel kaynağı olmuşlardır (Hatt ve Reiss, 2002). Kentler bir taraftan medeniyetlerin ve teknolojik gelişmelerin tetikleyicisi olurken bir taraftan insanların bir arada yaşamasının ortaya çıkardığı sorunların kaynağı olmuşlardır. Kentlerin ilk ortaya çıktıkları

zamandan beri kentsel sorunlar da var olmuştur. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, kentler büyüdükçe sorunlar da artmıştır.

Tarihin ilk dönemlerinden beri, kent yöneticileri, kentlerde ortaya çıkan sorunların çözümüne yönelik alternatif yöntemler aramışlardır. Bu alternatif yöntemler arasında kentsel planlama yaklaşımları, altyapı geliştirme, kamusal alanların düzenlenmesi, çevre koruma, kentsel dönüşüm uygulamaları, kentlerin küçültülmesi vb. stratejiler yer almaktadır. Bu stratejiler arasından kent planlama yaklaşımları ve kentsel dönüşüm uygulamaları önemli bir yer tutmaktadır. Her iki strateji de tarihin her döneminde kentsel alanların şekillendirilmesinde kullanılırken aynı zamanda kentsel sorun ve ihtiyaçlar ekseninde değişim ve dönüşüme uğramışlardır.

Kent planlama yaklaşımları, kentlerin gelecekteki büyüme ve gelişmelerini önceden planlamayı hedefleyen bir stratejidir. Bu kapsamda zaman içinde ortaya çıkan ve her biri kendi önceliklerine sahip olan çeşitli kentsel planlama yaklaşımları bulunmaktadır. Bahçe Kent (Garden City), Geniş Dönüm Kent (Broadacre City), Işınsal Kent (The Radiant City), Yeni Şehircilik Hareketi (New Urbanism), Akıllı Büyüme (Smart Growth), Sürdürülebilir Kent (Sustainable Cities), Ekolojik Kent/Ekokent (Ecological City/Ecocity), Sakin Kent (Cittaslow), Dijital Kent (Digital Cities) ve Akıllı Kent (Smart Cities) bu kentsel planlama yaklaşımları arasında ön plan çıkan stratejilerdir.

Kent planlama stratejileri, mevcut ve gelecekteki kentsel sorunların çözümü için çoğu zaman yeni bir kent oluşturmayı önermesi nedeniyle her zaman uygulanma imkânı bulabilen bir yöntem değildir. Örneğin ilk zamanlarda ortaya çıkan Bahçe Kent (Garden City), Geniş Dönüm Kent (Broadacre City), Işınsal Kent (The Radiant City) ve son zamanlarda ortaya çıkan Ekolojik Kent/Ekokent (Ecological City/Ecocity) yaklaşımları çok fazla yaygınlık kazanamamışlardır. Bu kapsamda kentsel dönüşüm, kent planlama yaklaşımlarının uygulama imkânı bulmasında önemli bir araç haline gelmiştir. Kentsel dönüşüm uygulamaları tarihin her döneminde kent planlama yaklaşımları ile ilişkili olmuş ve bu kapsamda dönüşüme uğramıştır.

Son zamanlarda ön plana çıkan sürdürülebilir ve akıllı kent gibi kent planlama yaklaşımları ise kentsel dönüşüm uygulamalarının yeniden dönüşümü konusunda baskı oluşturmaktadır. Dünyada kentleşme dinamiklerinin değişmesiyle birlikte kentsel dönüşüm uygulama ve yaklaşımları da değişmek zorunda kalmaktadır. Özellikle afet riskleri, iklim değişikliği, enerji krizleri, kentsel nüfus artışları gibi kentlerin tamamını etkileyen durumlarla başa çıkmak için yeni yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu makalede, kentsel dönüşümün uygulamalarının tarihsel açıdan dönüşümünü, mevcut durumdaki sorunlarını ve gelecekteki eğilimi analiz edilecek ve farklı mekân yaklaşımlarıyla birlikte kentsel dönüşümün doğası tartışılacaktır.

1. TARİHSEL AÇIDAN KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN DÖNÜŞÜMÜ

Kentsel dönüşüm kavramsal olarak, “zaman süreci içerisinde eskiyen, köhneyen, yıpranan ya da potansiyel arsa değeri mevcut üst yapı değerinin üzerinde seyreden ve çoğu kez yaygın bir yoksunluğun hüküm sürdüğü kent dokusunun, altyapısının sosyal ve ekonomik programlar ile oluşturulduğu bir stratejik yaklaşım içinde, günün sosyo- ekonomik ve fiziksel şartlarına uygun olarak yenilenmesi, değiştirilmesi, geliştirilmesi, yeniden canlandırılması ve bazen de yeniden oluşturulması eylemi” olarak ifade edilmektedir (Özden, 2006: 217).

Kentsel dönüşüm olgusu, kavramsal olarak ilk kez “kentsel yenileme” alt başlığında, 19. yüzyılın ikinci yarısında “yıkıp yeniden-yapma” anlayışıyla Avrupa kentlerinde ortaya çıkmıştır (Gürler, 2003, s. 114; Polat ve Dostoğlu, 2007, s. 63). Kavramın Avrupa kentlerinde ortaya çıkmasının sebebi, kentler üzerinde önemli etkileri olan “Sanayi Devrimi”dir. Sanayi Devrimi’nin neden olduğu sosyo-ekonomik, toplumsal ve siyasal değişimler, kentleşme oranlarının ivme kazanmasına neden olmuştur. Sanayi devrimi ile kentler, ilk başlarda atölyelerle, daha sonrasında ise fabrikalarla üretim ve istihdam merkezleri haline gelmişlerdir ve bu durum beraberinde kentleşme sorunlarını da ortaya çıkarmıştır.

“Sanayi Devrimi” ile üretim ve istihdam merkezi haline gelen Avrupa’nın büyük kentlerinde, fabrika yakınlarında işçi yoğunluklu kentsel alanlar oluşmuş ve bu alanlardaki kötü yaşam koşulları bilim insanlarının ve mimarların dikkatini çekmesiyle bu alanların iyileştirilmesi, yaşanabilir bir duruma getirilebilmesi amacıyla çeşitli düşünceler ortaya atılmıştır. Özellikle “Sanayi Devrimi”nin ilk başladığı ve yoğun olarak yaşandığı İngiltere’nin Liverpool ve Manchester gibi kentlerinde işçi sınıfının yaşam koşulları oldukça kötü bir hal almıştır (Şahin, 2003, s. 91). Bu kötü yaşam koşullarının düzeltilmesi temiz, sağlıklı ve yaşanabilir kentlerin geliştirilmesi amacıyla devlet öncülüğünde politikalar belirlenmeye çalışılmıştır.

Yaşanabilir ve sağlıklı kentsel alanlar oluşturmaya yönelik politikalarından ilki “Park Harekâtı” yaklaşımı çerçevesinde şekillenmiştir. Bu yaklaşım, çöküntü ve sağlıksız hâle gelen kentsel alanların tekrardan doğa ile bütünleştirilmesini amaçlamaktadır. “Park Harekâtı” uygulamaya 1840’larda geçerek kent ile doğayı bütünleştirmeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda 1844’te Liverpool Birkenhead Park, 1845’te Londra’da Victoria Park ve 1863’te de

New York'ta Central Park gibi büyük kent parkları oluşturulmuştur. Çöküntü ve sağlıksız alanların kent parklarına dönüştürülmesi ABD ve Avrupa'da ilk kentsel yenileme faaliyetleri olarak bilinmektedir (Yılmaz, 2018, s. 75; Akkar, 2006, s. 30). Ayrıca "Hausmann" tarafından Paris özelinde yapılan kentsel yenileme faaliyetlerinin kentsel dönüşüm literatüründe önemli bir yeri bulunmaktadır. (Mukul ve Sarı Saffet, 2015, s. 897).

Sanayi Devrimi sonrasında dönemin kentsel sorun ve kentsel ihtiyaçlarına çözüm üretmede sadece kentsel dönüşüm uygulamaları değil yeni planlama yaklaşımları da ortaya atılmıştır. Bahçe Kent Modeli (Ebenezer Howard), Geniş Dönüm Kent Modeli (Frank Lloyd Wright) ve İşınsal Kenti Modeli (Le Corbusier) gibi yeni kent yaklaşımları bunların örnekleri arasındadır. Sıfırdan inşa edilecek bu kent modelleri endüstri çağının ihtiyaçları doğrultusunda tasarlanmıştır. Yeni kent yaklaşımları, uygulanabilirliklerinin düşük olması ve maliyetlerinin yüksekliği nedeniyle birkaç pilot uygulama dışında yaygınlaşmamıştır. Kent yaklaşımlarının mevcut kentsel sorunlara işlevsel şekilde çözüm bulamayışı kentsel yenileme uygulamalarını vazgeçilmez kılmıştır.

20. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde kentsel dönüşüm kavramının kapsamını değiştiren diğer önemli bir dönüm noktası ise "II. Dünya Savaşı"dır (Ökde, 2019, s. 62). Savaşla beraber kentler bombalanarak tahrip edilmiş, savaşın getirdiği ağır ekonomik şartlar ve sosyal yapıdaki bozulmalar gibi olumsuzluklar kentlerde büyük sorunların patlak vermesine neden olmuştur (Özden, 2006, s. 216). Savaş sonrası dönemde mevcut sorunlar kentsel alanlarda yeni bir yapılanmayı zorunlu hâle getirirken bombalanarak yıkılan kentlerin yeniden inşa edilme süreci ve halkın konut ihtiyacını karşılayacak yeni konutların yapımına başlanmıştır. Ancak savaş nedeniyle ekonomik sıkıntılarla boğuşan devletler yeni konut talebini karşılayamadıkları için halk kendi konut ihtiyacını kendisi karşılamaya başlamış ve bu durum sefalet yuvaları olarak adlandırılan "slum"ların (yoksulluk yuvaları) yaygınlaşmasına neden olmuştur. Bu durum sağlıksız ve kötü barınma koşullarına sahip slumların kent ve çevrelerine hâkim olmasına yol açmıştır (Ökde, 2019, s. 62).

Kentsel alanları saran sağlıksız ve çarpık yapılaşmalar, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve birçok Batı Avrupa ülkesinde rahatsızlık veren bir hal almıştır. Harap olmuş kentlerin yeniden inşası ve konut standartlarının iyileştirilmesi hükümetler açısından en öncelikli politika hedefleri haline gelirken bu dönemde, kentsel dönüşüm uygulamaları yine kentsel alanlara müdahalede en önemli araç olarak ön plana çıkmıştır. Ancak bu kez hâkim paradigma, kentsel gelişimin sağlıklı bir şekilde ilerlemesinin sağlanması için gecekondular tarzı çarpık yapıların kentsel alanlardan top yekûn temizlenmesi

üzerine kurgulanmıştır. Bu fiziksel yönelim, yerel sakinlerin büyük ölçekli ve zorunlu yer değiştirmesine neden olmuştur. Kentsel dönüşümde yaşanan hak mağduriyetleri toplumsal hareketlere neden olmuştur. Bu toplumsal hareketler ise kentsel dönüşümün sadece fiziksel boyutlarda değil sosyal ve ekonomik boyutları da içine alacak şekilde genişlemesini sağlamıştır. Kentsel dönüşüm planlama yaklaşımından süreç yaklaşımına doğru evrilmiştir.

Kentsel dönüşüm politikaları, dönemin mevcut şartlarına göre kendisini yeniden şekillendirerek kentsel müdahalelerde bir araç olmaya devam etmiştir. Sanayi Devrimi sonrasında fiziksel kaygılarla ortaya çıkan kentsel yenileme, II. Dünya Savaşı'ndan sonra ekonomik ve sosyal kaygıların ön planda olduğu kentsel dönüşüm kavramına evrilmiştir. Daha sonrasında ise küreselleşme ve neoliberal politikalar paralelinde üzerindeki devlet hakimiyetini azaltmıştır. Tarihsel dönemler içinde kentler değişirken kentsel sorunlar da bu değişime paralel bir şekilde dönüşmüştür. Bu kapsamda kentsel dönüşüm uygulamaları da kent ve kentsel sorunlarda meydana gelen değişimlere ayak uydurarak kendisini sürekli olarak güncellemeyi başarabilmiştir.

1950'li yıllardan sonra ortaya çıkan bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, sanayi ötesi dönüşüm, neoliberal politikalar, post fordizm, bilgi toplumu, post modernizm, küreselleşme, kentsel nüfus artışları gibi çeşitli paradigmlar kentleşmenin yapısını tarihte eşine az rastlanır şekilde değiştirmeye başlamıştır. Bu gelişmelerin etkisiyle küreselleşme ve kapitalizm sürecinde önemi giderek artan kentlerin yenilenme ve dönüşüm ihtiyacı, başta hükümetler olmak üzere, merkezi ve yerel birimlerin temel problemi haline gelmeye başlamıştır. Bu kapsamda çağın şartlarına göre kentsel dönüşümün gerçekleştirilmesi kentlerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında, sağlıklı ve yaşanabilir kentlerin oluşumunda hayati öneme sahip olmuştur (Aydın ve Turan, 2012, s. 62). Kentsel dönüşüm uygulamalarında Sanayi Devrim sonrasında fiziksel, II. Dünya Savaşı sonrasında fiziksel ve sosyoekonomik sorunların ortadan kaldırılması temel amaçken, 1980'li yıllardan itibaren kentsel alanın sahip olduğu tüm dezavantajların giderilmesi önem kazanmaya başlamıştır (Göz, 2008, s. 11).

1980'lerden itibaren, kentlerde kamu-özel sektör iş birlikleri doğrultusunda tasarlanan 'hibrit projeler', kentsel ekonomik gelişmenin hızlandırıcısı olarak görülmüş ve yapıya uygun olarak belirlenen yeni kurumsal çerçevede kentsel dönüşüm projelerine özgü birlikler, ajanslar vb. yeni birimler ortaya çıkmıştır. Son yıllarda ise, kamu ve özel sektörün yanında vatandaşların ve sivil toplum kuruluşlarının da dâhil olduğu, çok aktörlü ve katılıma odaklı uygulamalar ön plana çıkmıştır (Yıldırım, 2006, s. 7).

20. yüzyıl aynı zamanda hızlı bir nüfus artışı çağı olmuştur. 1910'da 1,8 milyar olan dünya nüfusu 1990'da 6 milyara ulaşmıştır (Gottmann, 1990, s. 4). Dünya ve kent nüfusunun artması, çevre kirlilikleri, doğal kaynakların tükenmesi gibi problemler bu yüzyılın öne çıkan olumsuzlukları arasındadır. Sürdürülebilirlik yaklaşımları bu dönemde yoğun şekilde tartışılmaya başlanmıştır. Bu gelişmeler neticesinde hem kentsel sorunlarda meydana gelen çeşitlenme ve artışlar hem de bilgi ve iletişim teknolojilerinin toplumsal yaşam üzerindeki etkileri, sürdürülebilirlik ilkelerini odak noktası yapan yeni kent yaklaşımlarını ortaya çıkarmıştır. “Kompakt Kentler”, “Yeni Kentleşme Hareketi”, “Öğrenen Kentler”, “Yürüyen Kentler”, “Ekolojik Kentler”, “Yavaş Kentler”, “Yeşil Kentler” “Dijital Kentler” ve “Akıllı Kentler” bu örnekler arasındadır.

2000’li yıllar sonrasında kentsel nüfus artışları, çevre kirlilikleri, doğal kaynakların tükenmesi, ulaşım problemleri, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin kentsel yaşam üzerindeki etkileri, afetler, iklim değişikliği gibi kentsel sorunların sürdürülebilir, ekoloji ve teknoloji eksenli tartışmaları yoğunlaştırmıştır. Bu kapsamda kentsel dönüşüm uygulamaları tartışmalardan etkilenecek kapsamını genişletmiştir. Günümüzde kentsel dönüşüm uygulamaları, yaşam kalitesini artırma odaklı, sürdürülebilirliği temel alan ve çağın bilgi ve iletişim teknolojilerinden faydalanan bir yaklaşımla, kentsel alanları çağın ihtiyaçları doğrultusunda dönüştürmeye çalışmaktadır.

Sonuç olarak, kentsel dönüşüm uygulamaları ilk zamanlarından günümüze kadar büyük değişimler geçirmiştir. Kentsel dönüşümün ilk uygulamaları genellikle fiziksel altyapının yenilenmesi, modernleştirilmesi, yüksek binaların inşası, meydanların büyütülmesi ve trafik yollarının genişletilmesi gibi amaçlarla büyük ölçekli fiziksel müdahaleleri içermiştir. Ancak, son yıllarda kentsel dönüşüm uygulamaları daha çok sürdürülebilirlik, sosyal adalet ve çevresel etkiler gibi daha geniş kapsamlı hedeflere yönelik olarak gerçekleştirilmektedir. Günümüzde, kentsel dönüşüm projelerinde sadece fiziksel altyapının yenilenmesi değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve çevresel boyutlar da ele alınmaktadır.

2. KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARINDA YAŞANAN SORUNLAR

Kentsel dönüşüm uygulamaları, kentlerin bütüncül bir yapıya kavuşması için bozulan, afet riski taşıyan ve işlevselliğini yitiren kentsel alanların yeniden işlevsel hale gelmesi amacıyla iyi niyetli çabalar bütünü olarak tasarlanmıştır. Ancak, kentsel dönüşüm uygulamaları bir taraftan mevcut kentsel sorunlara çözüm üretirken bir taraftan da pek çok sorun ortaya

çıkılmaktadır. Bu sorunların tespit edilmesi kentsel dönüşümün 21. Yüzyılda nasıl bir eğilim içinde olacağını belirlenmesi açısından önemlidir.

• **Dönüşüm uygulamalarında fiziksel boyut önceliği:** Kentsel dönüşüm uygulamalarının yapıldığı kentsel alanlar da tıpkı kentler gibi gelişen ve değişen canlı organizmalara benzetilmektedir. Bu bağlamda kentsel alanların sadece binalardan ibaret sayılarak fiziksel bir boyuta indirgenmesi, kentsel dönüşüm uygulamalarından beklenen sonuçların alınamamasına neden olmaktadır. Kentsel mekânlar fiziksel mekânlardan ziyade ekonomik, kültürel, siyasal ve sosyal boyutları olan yapılardır (Çiftçi, 2016, s. 233).

Kentsel dönüşüm uygulamalarında sadece fiziksel kaygılar ön plana çıkarken dönüşümün diğer boyutları (ekonomik, sosyal, yönetsel) göz ardı edilmektedir (Aydınlı ve Turan, 2012, s. 68). Bu bağlamda toplumun sosyokültürel dinamiklerinden kopuk şekilde sadece yapı stokunun yenilenmesine dönüşen uygulamalar ortaya daha olumsuz sonuçlar çıkarmaktadır. Dönüşüm bölgesindeki sosyolojik unsurlar dikkate alınmadan yapılan uygulamalar kentlilik bilinci, mahalle kültürü, kentsel kimlik hemşehri hukuku, kentsel aidiyet duygusu, toplumsal barış gibi manevi değerleri yok etmektedir (Aldur, 2020, ss. 249–250).

• **Kentsel dönüşümde rant sorunu:** Dünyada küreselleşme eğilimlerinin yükselmesi ve ekonomi politikalarındaki değişim sonucunda, 1980 sonrasında neoliberal politikalar popüler olmaya başlamıştır. Neoliberal politika eğilimleri kentin bir sermaye aracı (meta) olmasının önünü açarak kentsel arazileri sermaye sahipleri için cazip kılmıştır. Neoliberal politikaların kentler üzerindeki aracı ise kentsel dönüşüm uygulamaları olmuştur.

Kentsel dönüşüm uygulamalarında “rant değeri” dönüşümün yapılacağı alanın belirlenmesinde en önemli tercih nedeni olmaktadır. Özellikle gecekondulu ya da çöküntü bölgeleri bu değer üzerinden tercih edilmektedir. Tehlikeli bölgeler olarak algılanan gecekondulu ya da çöküntü bölgeleri, toplumun dışlanmış ya da düşük gelir grubu tarafından oluşturulması nedeniyle, dönüşüm öncesi “rant değerleri” düşük olmaktadır. Bu bölgelerde “potansiyel rantın” yüksek olması, kâr amacı güden yatırımcıların dikkatini çekmektedir (Türkün, 2012, s. 280). Dönüşüm uygulamaları ile gecekondulu alanlarında ekonomik ve sosyal dönüşümün göz ardı edildiği, genellikle orta ölçekli müteahhit firmalarının ürettiği yüksek yoğunluklu apartman blokları ve güvenli kapalı sistem lüks siteler yükselmektedir (Yaman, 2015, s. 249).

• ***Kent sakinlerinin soylulaştırma yöntemiyle yerlerinden edilmesi:*** Gecekondu bölgeleri, ekonomik açıdan dar gelirli ya da yoksul olarak nitelendirilen vatandaşların konut ihtiyacını gidermek amacıyla, plansız ve yaşanılabilirlik şartlarının en düşük seviyede tutularak oluşturdukları yapı stokunu ifade etmektedir. Kentsel dönüşüm uygulamalarının basit anlamdaki amaçlarından bir tanesi de bu bölgede yaşayan kent sakinlerinin daha iyi koşullarda barınmasını sağlamak ve aynı zamanda artan konut talebine arz oluşturmaktır (Çiftçi, 2016, s. 236). Ancak uygulamada bu salt amacın farklı amaçlarla yer değiştirdiği gözlemlenmektedir.

Gecekondu bölgelerinde yapılan dönüşüm uygulamaları burada yaşayan sakinlere barınma şartları açısından daha iyi fiziksel ve sosyal şartlar sunarken bir taraftan da yeni bir sosyoekonomik çevrede yaşamayı zorunlu kılmaktadır. Bu yeni durum daha önce gecekonduya yaşayanlara farklı bir yaşam biçimi ve ek harcamalar getirmektedir. Dolayısıyla dönüşüm alanlarındaki bu yaşam standartları yükselişi ekonomik temelli bir ayrışma meydana getirerek gecekondu sakinlerini başka kentsel alanlara taşınmaya mecbur bırakmaktadır (Çiftçi, 2016, s. 236).

Kentsel dönüşüm uygulamaları, gecekondu bölgelerini “rant” açısından cazip hâle getirmesi nedeniyle dar gelirli vatandaşları yerinden ederken, yerlerine üst gelir grubuna ait vatandaşların yerleşmesine yol açmaktadır (Bircan ve Gelişen, 2019, s. 517). Bu gelir grubundaki yer değişimi kentsel literatürde “soylulaştırma” olarak kavramsallaştırılmaktadır. Zira dönüşüm uygulamaları ile yıllardır o bölgede yaşayan insanlar kimi zaman gönüllü kimi zamanda zorunlu soylulaştırmaya ya da başka ifade ile yerinden edilmeye mecbur bırakılmaktadırlar (Kömürcüoğlu, 2012, ss. 281–282).

• ***Kentsel dönüşüm uygulamalarında katılımın zayıf olması:*** Kentsel dönüşüm uygulamalarının temel aktörleri merkezi yönetim ve taşra teşkilatları, yerel yönetim, sivil toplum kuruluşları, özel sektör kuruluşları ve vatandaşlardır. Bu kent paydaşları dönüşüm uygulamalarında kilit role sahip ve dönüşümü başlatan aktörlerdir. Ancak dönüşüm konusunda en yetkili aktör merkezi yönetimdir ve genellikle projeler kamu desteği ile başlamaktadır. Ayrıca finansman noktasında ekonomik kalkınma kurumları, kamu ve özel bankalar, müteahhitlik firmaları da önemli rollere sahiptir. Ancak dönüşüm uygulamalarından en fazla etkilenen grup dönüşüm alanında yaşayan kent sakinleridir (Aytaş, 2019, ss. 171–172).

Kentsel dönüşüm uygulamalarında sivil toplum kuruluşları ve halk genellikle sürecin dışında bırakılmaktadır (Bircan ve Gelişen, 2019, s. 517). Dönüşüm uygulamaları genellikle yasal mevzuat sınırları dışına çıkılmadan teknik bir yenileme projesi olarak algılanmakta ve dönüşüm bölgesindeki kent sakinlerinin görüşü dikkate alınmamaktadır. Dönüşüm süreçlerinin planlanma ve uygulama aşamalarında kent paydaşlarının katılımı yetersiz kalmaktadır (Aldur, 2020, s. 251). Bu sebeple dönüşüm projeleri toplumsal koşullardan ve ihtiyaçlardan kopuk şekilde belirli çıkar amaçları doğrultusunda gerçekleştirilmektedir (Yılmaz, 2018, ss. 210–211).

• ***Kentsel dönüşüm uygulamalarının kent kimliğini yok etmesi:*** Kentler, içinde barındırdıkları toplulukların sosyokültürel yapılarına göre şekillenirler ve kimlik kazanırlar. Dolayısıyla her kent kendine özgü kimlik barındırır. Bu kent kimliği, sahip olunan kültürel kimlik ve kentin tarihi dokusu ile meydana gelmektedir (Bircan ve Gelişen, 2019, s. 517). Ancak kentsel alanlara dönüşüm uygulamaları ile yapılan müdahalelerle kentin geçmişine yönelik izlerin silinerek, birbirinin kopyası, tek tip bir mimari oluşturulmaktadır. Dolayısıyla bu durum kent sakinlerinin kenti özümseme ve sahiplenme duygularını törpüleyerek, aidiyet duygularının yok olmasına neden olmuştur (Aldur, 2020, s. 250).

Kentsel dönüşüm denilince genellikle fiziksel bir bakış açısıyla eskisinin yerine yapılan lüks ve gösterişli binalar ya da gecekondunun yerine yapılan çok katlı betonarme apartmanlar akla gelmektedir. Eskisinin yerine yapılan bu yeni ruhsuz konutlar modernliğin ve ilerlemenin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Arslan, 2010, s. 53). Dönüşüm uygulamaları sonucunda yeni üretilen konutlar mimariyi ve kent kimliğini yansıtmaması açısından oldukça sorunludur (Kömürcüoğlu, 2012, s. 283). Yüksek katlı (15-20 Kat), site olarak ve tek tip üretilen binalar kent sakinleri tarafından “hastane”, “kamu binası”, “arı kovarı” gibi benzetmelerle eleştirilmektedir. Dikey mimari arsa maliyetlerini düşürüp kârı artırması nedeniyle müteahhit firmaları tarafından tercih edilirken mahalle sakinleri tarafından yaşam standartlarına uymaması nedeniyle eleştirilmektedir. Bu durum sonucunda kentsel alanlar hızla kimliksizleşmekte ve mahalle kültürü yok olmaktadır (Kılıç ve Hardal, 2019, ss. 353–354).

• ***Kentsel dönüşüm uygulamalarının iklim değişikliğiyle mücadelede yetersiz olması:*** İklim değişikliği bugün tüm dünyada acil müdahale edilmesi gereken küresel bir afet türü olarak gündemi işgal etmektedir. Küresel düzeyden yerel düzeye kadar iklim değişikliği önemli bir sorun alanını oluşturmaktadır. İklim değişikliği ve sonrasında ortaya çıkan sorunlar her ne kadar küresel bir boyutta olsa da bu olguyla mücadele etmek yerel boyutta

gerçekleşmektedir. Bu sebeple yerel yönetimler, küresel boyutta birçok olumsuz etkilere yol açabilen iklim değişikliği ile mücadelenin en önemli aktörlerden birisidir (Yaman ve Düger, 2022, s. 476). İklim değişikliğinin ekonomi, ekosistem, insan ve kentsel alan üzerindeki etkileri arasında; ısı stresi, aşırı yağışlar ve bunun sonucunda oluşan seller, fırtınalar, deniz seviyesi yükselmesi, hava kirliliği, toprak kaymaları, kuraklık vb. sorunlar yer almaktadır. Bu risk ve sorunlar, kentsel altyapının ve hizmetlerin güçlü olmadığı kentlerde etkilerini daha fazla hissettirmektedirler (Özçevik, Oğuz ve Akbulut, 2018, s. 35).

Yaşanabilir ve sağlıklı kentsel alanlar tüm insanların ortak isteğini oluşturmaktadır. Bu isteğin yerine getirilmesinde ise kentsel dönüşüm uygulamaları önemli fırsatlar barındırmaktadır (Yavaş ve Yılmaz, 2019, s. 104). Kentsel alanların dönüşüm uygulamaları ile yeniden yapılandırılmasında gerek kent gerekse yapı ölçeğinde yenilenebilir enerji kaynaklarından faydalanılması, enerji verimliliğinin sağlanması, teknolojik gelişmelerin kullanılması, yapı inşa tekniği ve malzeme seçimlerinde doğayla uyumlu malzeme kullanılması gibi yöntemlerin uygulanması iklim değişikliği ile mücadelede önemli avantajlar sağlayacaktır (Özçevik, vd., 2018, s. 39).

Kentsel dönüşüm uygulamalarının temel amacı, sağlıksız ve afet riski taşıyan kentsel alanların daha sağlam ve yaşanabilir alanlara dönüştürülmesidir. Dolayısıyla dönüşüm sonucunda ortaya çıkan yapı stokunda kent sakinleri en az 50-100 yıl arası bir zaman diliminde yaşamlarını sürdüreceklerdir. Ancak dönüşüm uygulamalarında sadece deprem riskinin baz alınıp iklim değişikliği gibi önemli bir afet türünün göz ardı edilmesi ileride daha fazla sorunların yaşanmasına neden olacaktır. Dönüşüm uygulamaları, sadece fiziki anlamda binaların yenilenmesi ve rant kapısı olarak düşünülmemelidir. Dönüşüm süreci, bütüncül bir bakış açısı ile planlı bir şekilde ele alınarak aynı zamanda yaşam kalitesini artıracak ve iklim değişikliği ile mücadele edecek bir yapıya kavuşturulmalıdır. Bu kapsamda yeşil dokunun kaybolması, betonlaşma, seller ve taşkınlar, trafik yoğunluğu, susuzluk ve kuraklık gibi sorunlara çözüm üretecek bir dönüşüm uygulanmalıdır (Yayla, 2021, s. 25).

• **Kentsel dönüşüm uygulamalarının sürdürülebilir olmaması:** 2008 yılı itibarıyla kentsel nüfus kırsal nüfusu oransal olarak geçmiştir ve kentler bu dönüm noktasının ilerisinde küresel iklim değişikliği, yoğunlaşan kentsel nüfus, artan eşitsizlik gibi sorunların tehdidi altındadırlar (Paes, 2016, s. 18). Bu sorunlar mevcut kentsel yapıda ekonomik, sosyal, fonksiyonel ve mimari eskime süreçlerini hızlandırmakta iken çarpık kentleşmeye de neden

olmaktadır. Kentsel nüfus artışının neden olduğu kentsel yayılma doğal alanları yok etmekte, doğal kaynakları hızla tüketmekte, enerji ihtiyacını artırmakta ve çevresel yaşam kalitelerinde bozulmalara neden olmaktadır (Ulubaş Hamurcu ve Aysan Buldurur, 2017, s. 223).

Kentsel büyüme ve kentleşme oranlarındaki artışlar sonucunda ortaya çıkan sorunlar kentsel gelişme konusunda “sürdürülebilirlik” tartışmalarını yoğunlaştırmıştır. (Durguter, 2012, s. 1055). Gelecek nesillerden ve geleceğin kentlerinden şu anki insanlar sorumludur ve bu nedenle makul sürdürülebilir kentleşme politikaları ile çevrenin her parçası üzerindeki olumsuz etkilerin azaltılması gerekmektedir (Tezangi, 2014, s. 205). Bu anlamda kentsel dönüşüm uygulamaları, kentsel alanda sürdürülebilirliğin mümkün kılınması için bir fırsat olarak karşımıza çıkmaktadır. Sürdürülebilir kentleşme, mevcut kentsel yapının dönüştürülmesi ve yeni gelişme alanlarının sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde bütünleştirilmesi ile gerçekleştirilebilecek bir yaklaşımdır. Kentsel alanların sürekli genişlemesi (yayılması) nedeniyle doğal ekosistemin tahrip olması göz önünde tutulduğunda, mevcut alanların sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde dönüştürülmesi öncelikli olarak düşünülmeli gereken bir yöntemdir (Ulubaş Hamurcu ve Aysan Buldurur, 2017, s. 224).

Kentsel dönüşüm projeleri, günümüzde çoğunlukla sürdürülebilirlik ilkelerinden uzak bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Bu projeler, genellikle yalnızca fiziksel dönüşümü hedeflemekte, 21. Yüzyılın kentsel sorun ve ihtiyaçlarını göz ardı etmektedirler. Enerji verimliliği, iklim değişikliği ile mücadele, alternatif enerji kaynaklarından faydalanma, bisiklet yolları, bilgi ve iletişim teknolojileri altyapısı gibi konular bu göz ardı edilen sorun ve ihtiyaçlara örnektir. Bu durum, kentlerin sürdürülebilirlik açısından karşı karşıya kaldığı önemli sorunlardan biri olarak değerlendirilmektedir. Kentsel dönüşüm projelerinin sürdürülebilirliğini sağlamak için tüm boyutların dikkate alındığı, paydaşların katılımının sağlandığı ve uzun vadeli, bütüncül bir yaklaşım benimsendiği takdirde, kentlerin sürdürülebilir bir geleceğe sahip olması mümkün olabilir.

• **Kentsel dönüşüm uygulamalarında bilgi ve iletişim teknolojileri altyapısının kurulmaması:** 1950’li yıllardan sonra bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmelerin neticesinde tüm dünyada köklü siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal değişimler yaşanmakta ve bu yeni bir toplumsal yapı “Bilgi Toplumu” olarak adlandırılmaktadır. Bilgi toplumu, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeleri toplumsal yaşamla bütünleştirerek ulaşımdan enerjiye, kentleşmeden kamusal hizmetlere kadar çeşitli kolaylıklar elde etmektedir.

21. yüzyılda kentsel sorunların çözümünde bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması popüler bir yaklaşım haline gelmekle beraber kentlerin yaşanılabilirliği ve sürdürülebilirliği açısından da önemlidir. Veri üretiminin odak haline geldiği bilgi çağında, kentle bütünleştirilen bilgi iletişim teknolojileri kesintisiz ve otonom şekilde kentsel veri üretebilmektedir. Bu veriler kentsel sorunların çözümünde ve kentsel ihtiyaçların giderilmesinde az kaynakla daha verimli ve kaliteli hizmet sunumu için önemli hâle gelmektedir. Teknoloji, dünya çapında kentsel ortamlarda dönüşüme güç vermektedir. Gelişen teknolojiler, kentsel gelişimin zorluklarını çözmekte, kentsel canlılığı arttırmakta ve kentsel gelişimde yaşam kalitesini yükseltmektedir.

Kentsel dönüşüm projelerine bakıldığında, bilgi ve iletişim teknolojilerinin belirli projeler haricinde çok fazla kullanılmadığı gözlemlenmektedir. Kentsel dönüşüm projeleri ile çoğu zaman sıfırdan kurulan kentsel alanların ve altyapıların geleneksel ihtiyaçlara göre tasarlanması, günün kurtarılması olarak değerlendirilebilir. Oysaki kentsel dönüşümün amaç ve hedeflerine bakıldığında çeşitli yönlerden kentin bütününden geri kalmış kentsel alanların çağın şartlarına uygun olarak yeniden geliştirilmesidir. Bilgi çağında uygulanan dönüşüm uygulamalarında BİT altyapısının oluşturulması çağın gereksinimlerinin yakalanmasında önem arz etmektedir. Günümüzde modern kent hayatı teknoloji ile bütünleşmiş, hizmet süreçlerinin dijitalleştiği, vatandaşların 7/24 esası ile her an veri alışverişinde bulunduğu bir durumu ifade etmektedir.

3. KENTSEL DÖNÜŞÜMDE YENİ EĞİLİMLER

Kentsel dönüşüm uygulamaları, 1800'lü yıllardan beri çeşitli paradigma değişimlerine uğrayarak ve içinde bulunduğu çağın kentsel sorunlarının çözümünde kısmen başarılı olarak günümüze kadar devam etmiştir (Mao, Li ve Xu, 2015, s. 261). Kentsel dönüşüm uygulamaları artan kentsel nüfus ve kentleşme oranları, değişen ihtiyaçlar ve teknolojik gelişmeler gibi faktörler nedeniyle gelecekte de devam edecektir.

Kentsel dönüşüm uygulamaları, kentsel sorunların çözümü, yaşam kalitesinin artırılması, kentlerin ekonomik ve sosyal uyumlarının sağlanması gibi kentsel hedeflerin gerçekleştirilmesinde önemli bir araç olarak uzun yıllardan beri uygulanmaktadır. Ancak kentsel dönüşüm uygulamaları, kent sakinlerinin yerinden edilmesi, farklı paydaşların ihtiyaç ve çıkarlarını incelemek, kültürel mirası ve kent kimliğini yok etmek, çevre sorunları, yetersiz katılım gibi birçok yeni sorunu da beraberinde getirmektedir. Kentsel dönüşümde var olan bu sorunlara ek olarak 21. yüzyılda kentsel paradigmada meydana gelen değişimler paralelinde enerji krizi, karbon salınımı, sürdürülebilirlik, iklim değişikliği, afet riskleri gibi yeni sorun alanları

eklenmiştir. Kentsel dönüşüm uygulamaları mevcut sorunlarla başa çıkmada birçok problem yaşarken yeni kentsel sorun alanları ile nasıl başa çıkacağı ise tartışma konusu olmaktadır.

21. yüzyıla kadar genel anlamda sadece sayısal ya da niceliksel gelişmelere odaklanan kentsel dönüşüm yaklaşımının paradigma değişimine ihtiyacı günümüzde zorunluluk arz etmektedir. Kentsel dönüşüm sadece binaların yenilenmesi veya yıkılıp yeniden yapılması anlamına gelmez, aynı zamanda 21. yüzyılda kentlerin yaşadığı paradigma değişimine ayak uydurabilecek gelişmeleri kapsamına dahil etmeli ve geleceğin kentsel ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmalıdır. 21. yüzyılda kentler birçok sorunla mücadele ederken yeni kentsel ihtiyaçlara da cevap vermeye çalışmaktadırlar. Kentsel sorunların başında artan kentsel nüfus, küresel ısınma, iklim değişikliği, trafik sıkışıklığı, çevre kirliliği, yetersiz altyapı, sosyal eşitsizlik, yoksulluk, su ve enerji krizleri gibi sorunlar gelirken kentsel ihtiyaçların başında ise bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak sürdürülebilir, akıllı ve hızlı kentsel hizmet sunumları gelmektedir.

Bu bağlamda, kentsel dönüşüm uygulamalarında yeni kentsel sorunların üstesinden gelmeyi ve daha insan merkezli kentler yaratmayı amaçlayan bazı yeni eğilimler ortaya çıkmıştır. Bu yeni eğilimler, kentsel dönüşüm uygulamalarında yeni bir bakış açısı getirmiş ve daha sürdürülebilir ve insan odaklı kentler yaratmaya yönelik bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu sayede, kentlerin gelecekte daha iyi yaşanabilir yerler olması hedeflenmektedir. Kentsel dönüşüm uygulamalarında son yıllarda ortaya çıkan birkaç yeni eğilimler sürdürülebilir kentsel dönüşüm ve akıllı kentsel dönüşüm uygulamalarıdır.

3.1. Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm

Dünya, tarihin en büyük kentsel büyüme dalgasını yaşamaktadır. Dünya nüfusunun yarısından fazlası artık kentlerde yaşıyor ve Birleşmiş Milletler tahminlerine göre 2050 yılına kadar dünya nüfusunun %68'inin kentlerde yaşaması beklenmektedir (United Nations, 2018). Bu hızlı kentleşmeyle birlikte çeşitli sorunlarda ortaya çıkmaktadır. Enerji krizleri, çevre kirliliği, iklim değişikliği, karbon salımı, yoksulluğun artması, atık üretiminin yükselmesi, sosyal stres, doğal kaynak kıtlığı bu sorunlardan bazılarıdır (Choucri, 2007).

Kentler, kaynak dönüşümünün arkasındaki itici etkidir. Büyük miktarda enerji kullanarak kaynakları ulaşımdan eğitime, inşaattan eğlenceye kadar çeşitli insan faaliyetlerinde kullanmak üzere mal ve hizmete dönüştürür (Gardner, 2016b, s. 14). Kentler, dünya kaynaklarının yaklaşık %70'ini tüketmekte ve bu sebeple de çevresel ve sosyal sorunların kaynağı olarak

görülmektedirler. Kentsel alanlardaki nüfus artışları, ekonomik ve sosyal faaliyetleri yoğunlaştırırken bu durum enerji talebini artırmaktadır (Bibri ve Krogstie, 2017, s. 184). Refah, kentleşme ve kaynak tüketimi doğrusal gelişme eğilimindedir. Bu kapsamda gelecekte kentleşme oranlarındaki artış beklentisi doğrultusunda artan kentsel nüfus için daha fazla gıda, konut, istihdam, ulaşım ve enerji sağlanması gerekecektir (Heinberg, 2016, s. 78). Dolayısıyla her artış, kaynakları daha fazla tüketirken bu tüketim sonucundaki olumsuz dışsallıklar da aynı oranda artacaktır.

Günümüze kentsel anlamdaki ihtiyaç ve sorunlar neticesinde kent ve sürdürülebilirlik arasındaki ilişki, son birkaç on yılda uluslararası politik ve ekonomik gündemde artan bir ilgi görmüştür. Sürdürülebilirlik ilkeleri günümüz ve geleceğin kent forumunda, planlamasında ve gelişiminde önemli bir etken olmakla birlikte artık bir zorunluluk halini almıştır (Ulubaş Hamurcu ve Aysan Buldurur, 2017, s. 223). Kentlerin değişen ve yeniden şekillenen koşullara adapte olmaları, sürdürülebilirliğe odaklanan uzun vadeli yaklaşımları benimsemekten geçmektedir (Bibri ve Krogstie, 2017, s. 184). Bu kapsamda sürdürülebilir kentleşme kavramı son yıllarda oldukça önem kazanmıştır.

Sürdürülebilir kentleşme, kentsel büyümenin ya da kentleşme oranlarının sifira indirilmesi veya tersine kentleşmenin sağlanması değildir. Tam aksine mevcut ya da gelecekteki kentsel alanların sürdürülebilirlik ilkeleri ile bütünleştirilmesi gerekliliğini savunmaktadır. Asıl amaç var olan kaynakları gelecek nesillerin de kullanabilmesi için sürdürülebilir bir kent biçimi tasarlamaktır (Sezgin, 2022, ss. 18–19). Sürdürülebilir kentleşmenin; alternatif enerji kaynakları kullanımı, yoksulluk ve açlık ile mücadele, biyolojik çeşitlilik ve doğanın korunması, yaşam kalitesinin artırılması (Bircan ve Gelişen, 2019, s. 508) karbon salınımının azaltılması, flora ve fauna neslinin korunması gibi hedefleri vardır.

Günümüz kent planlama çalışmalarında ve kentsel gelişiminde sürdürülebilir kentleşmenin sağlanabilmesi açısından kentsel dönüşüm uygulamaları önemli bir araç konumundadır (Özden, 2006, s. 226). Fiziksel, ekonomik ve sosyal yönlerden işlevini kaybetmiş eskiyen ve afetler açısından risk oluşturan kentsel alanların yenilenmesi amacıyla faaliyete geçirilen kentsel dönüşüm projeleri, sürdürülebilir kentleşmenin hayata geçirilmesi açısından bir fırsat olarak görülmelidir (Ulubaş Hamurcu ve Aysan Buldurur, 2017, s. 225).

Kentsel dönüşüm uygulamaları, kentsel mirasın korunarak geçmişten geleceğe aktarılması noktasında, sosyal bir misyon üstlenirken işlevini kaybetmiş ve sağlıklı kentsel alanların daha yaşanabilir standartlara

kavuşturulması açısından ise fiziksel ve ekonomik bir misyon üstlenmektedir. Dolayısıyla kentsel dönüşüm uygulamaları, planlama ilkeleri, boyutları ve işlevleri düşünüldüğünde uzun vadedeki etkileri de hesaba katıldığında kentsel dönüşüm ve sürdürülebilirlik ilkelerinin örtüştüğü görülmektedir (Özçevik, vd., 2018, s. 36).

Sürdürülebilirlik ilkelerinin kentsel dönüşüm projelerinde uygulanması gerekliliği konusundaki çalışmalar neticesinde “sürdürülebilir kentsel dönüşüm” kavramı ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm, sürdürülebilirlik unsurlarının kentsel dönüşüm uygulamaları ile bütünleştirilmesidir. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm, kentsel dönüşüm alanlarındaki tüm paydaşların kentsel ihtiyaçlarını karşılayan, ekolojik sisteme duyarlı, daha yaşanabilir bir kentsel yapı sunan bir yaklaşımdır. Bu kentsel yaklaşımda, sürdürülebilirlik, ekolojik denge ve uyum, çevresel ve sosyal adalet, yaşam standartlarının artırılması, kaynakların gelecek nesillere taşınması gibi unsurlar ön plana çıkmaktadır (Çiftçi, 2016, s. 233).

Kentsel dönüşüm uygulamalarının öncelikli amacı, dönüşüm sonucunda oluşturulacak yeni kentsel alanların sürdürülebilir bir mekân olmasını sağlamak olmalıdır (Bircan ve Gelişen, 2019, s. 517). Başarılı bir kentsel dönüşüm uygulaması, dönüşümün çok boyutlu ele alınması ile mümkün olacaktır (Özdemir, Pınarlık ve Ercan, 2017, s. 53) İdeal sürdürülebilir bir kentsel dönüşüm, ekonomik, çevresel ve sosyal dönüşüm olmak üzere üç boyutu ele almalıdır. Ekonomik dönüşüm, yerel ekonominin rekabet gücünü ve çekiciliğini artırmayı ve ardından büyümesini teşvik etmeyi amaçlar. Çevresel yenileme fiziksel iyileştirme, topluluk simgelerinin korunması ve doğal çevrenin korunması olmak üzere üç kategoriye ayrılabilir. Sosyal dönüşüm, bireylerin ve toplumun bir bütün olarak sosyal durumunu, geçmişle olan bağlarını koparmadan ve yerel bir alanın ayırt edici özelliklerini ihmal etmeden iyileştirmeyi amaçlar. Yerel iş fırsatlarının sağlanması, uygun fiyatlı konut ve kolaylıkların sağlanması, topluluk oluşturma, yerel gelenek ve kültürün korunması ve onarılabılır bina ve tarihi mülklerin restorasyonu gibi programları içermektedir (Lee, 2008, ss. 41–42).

Sürdürülebilir bir kentsel dönüşüm için kentsel dönüşüm alanlarında; kültürel mirasın korunması, yeşil çatı uygulamaları, yağmur suyu hasadı, enerji tasarrufu sağlayacak uygulamalar, doğal ışıktan faydalanılması, bina odaklı karbon salınımının azaltılması, atık malzemelerin değerlendirilmesi, bisikletli ulaşım olanakları (Bircan ve Gelişen, 2019, s. 517) yenilenebilir enerji üretimi ve kullanımının artırılması, atık dönüşümü, kişi başında düşen yeşil alan miktarının artırılması, çevreye etkisi en az olan yeşil malzemelerin kullanımı (Yedekci Arslan, 2014, ss. 189–190) gibi uygulamaların hayata geçirilmesi gerekmektedir.

3.2. Akıllı Kentsel Dönüşüm

Kentlerde, sınırlı bir bölge içinde genellikle milyonlarca insanı barındırmak büyük bir planlama zorluğudur. Kentsel arazi kullanımı değişikliği için belirleyici araçlardan biri, yeni teknolojilerin yükselişi olmuştur. Geçtiğimiz yüzyıllarda ortaya çıkan teknolojiler (örneğin asansör teknolojisi, yeraltı ulaşım sistemleri), sınırlı bir bölgesel alanda eşi benzeri görülmemiş sayıda insanı barındırabilecek kentlerin tasarlanmasına ve geliştirilmesine katkıda bulunmuştur. Modern çağda ise gelişmiş iletişim teknolojisi, trafik ve park yönlendirme sistemleri, gelişmiş tıbbi bakım tesisleri vb. gelişmeler metropollerini ortaya çıkarmıştır. Dijital teknolojisi olmayan (büyük veri ölçümleri ve yapay zekâ dâhil) modern bir kent neredeyse düşünülemezdir. Açıkça, modern teknoloji çoğu zaman çok sayıda insanı sınırlı bir kentsel alanda barındırmak için etkili bir kolaylaştırıcı ve bazen sorunlu kent yaşamının kötülüklerine karşı etkili bir panzehir olmuştur (Glaeser, Kourtit ve Nijkamp, 2021, s. 1) Bu bağlamda mevcut kentsel sorunları bilgi ve iletişim teknolojileri yardımıyla çözmeyi vaat eden akıllı kent yaklaşımı, bilgi çağı ve toplumunun mevcut kentsel formu olarak tüm dünya kentlerinde hızla yayılmaktadır.

Dünyada metropol kentlerden küçük kentlere, Asya kentlerinden Batı kentlerine kadar birçok kent birer birer akıllı sıfatı ile ifade edilir hâle gelmiştir. Bu kentler, mevcut toplumsal ve kentsel hayatı tehdit eden olumsuzları akıllı kent yaklaşımı ile çözmeye çalışmaktadırlar. Verimli, etkili, sürdürülebilir, ekolojik, güvenli ve teknolojik yetkinliklere sahip bu kavram, yeni bir kent yaklaşımı önermektedir. Şüphesiz ki akıllı kent yaklaşımı ile yavaş kent, sürdürülebilir kent, dijital kent gibi birçok kent yaklaşımı da ortaya çıkmıştır. Ancak tüm bu kent yaklaşımları, kentsel sorunların sadece bir yönünü ele alıp bu kapsamda çözüm önerileri geliştirmişlerdir. Akıllı kent yaklaşımı ise tüm bu kent yaklaşımlarını kapsayacak şekilde bütüncül bir bakış açısı ile kentsel yapının tüm birimlerine yönelik çözüm önerileri sunmaktadır.

Bir kentin ya da bir alanın akıllı kent olarak nitelendirilmesinde kullanılan iki türlü yöntem bulunmaktadır. İlk yöntem, sıfırdan başlayarak akıllı kent olarak adlandırılan yeni bir yerleşim yeri kurmaktır. Daha öncesinde hiç kimsenin yaşamadığı boş bir alanda, altyapıdan başlayarak tüm süreçlerin akıllı kent uygulamaları ile donatıldığı, yüksek teknoloji imkânları ile cazibe merkezi olması beklenen, kaynakları etkili ve verimli kullanan, sıfır karbon salınımlı, sürdürülebilir ve mevcut kentlere kıyasla oldukça ütöpik gelen ancak yapımlarına hızla başlanan kentler Songdo (Güney Kore), Masdar (Birleşik Arap Emirlikleri), Lavasa (Hindistan) ve Lusail (Katar) gibi

görmekli ve alımlı mega projeleri sıfırdan kurulan akıllı kentlere örnek olarak gösterilebilir.

Geleceğin en iyi sürdürülebilir ve akıllı kenti olma iddiası ile tasarım aşamasında olan kentler ise BiodiverCity (Malezya), Telosa (ABD), CapitalCairo (Mısır), Amaravati (Hindistan), Akıllı Orman Şehri Cancun (Meksika), Orbit (Kanada), Yüzen Şehir, (Maldivler), Chengdu Gelecek Kenti (Çin), İnovasyon Park (ABD) projeleridir. Ayrıca kripto para (dijital para) zengini JeffreyBerns, Nevada Çölü'nün bir bölümünü blockchain (blokzincir) teknolojisiyle desteklenen akıllı bir kente dönüştürmeyi planlamaktadır (Barker, 2022). Bu tür projelerde kent planlamacıları sıfırdan akıllı bir kent tasarımları nedeniyle mevcut ve geleceğin kentsel talep ve ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde oluşturmaktadırlar. Örneğin oluşturulan binalar tamamen enerji verimli ve yeşil bina standartlarındadır. Yaygın bir toplu taşıma ağı ve son teknoloji bir su geri dönüşüm sistemi kurulabilir (Strickland, 2011, s. 11).

Ülkeler arasındaki bu sıfırdan “geleceğin kenti”ni inşa etme yarışı oldukça maliyetli bir süreçtir. Son günlerde oldukça yankı uyandıran Suudi Arabistan’da yapılacak “NEOM²” Projesinin 500 milyar dolara mal olması beklenmektedir. Dolayısıyla bu maliyetler çerçevesinde ülkeler genellikle birkaç mega akıllı kent projesi tasarlayarak hayata geçirmeye çalışmaktadırlar. Neoliberal politikaların hâkim olduğu bu vitrin projeler hem insanları hem de sermayeyi çekmek için yarış içindedirler.

Akıllı kent dönüşüm sürecinde ikinci yöntem ise mevcut kentlere akıllı kent ve uygulamalarının entegre edilmesidir. Amsterdam, Barselona, Londra, İstanbul, Ankara gibi yüzlerce kent ise bu tür projelere örnek olarak verilebilir. Mevcut kentlerin akıllı kent ve uygulamaları ile bütünleştirilmesi yönteminde kentsel dönüşüm uygulamalarını önemli bir araç görevi üstlenmektedir. “1800’li yıllardan beri uygulanan kentsel dönüşüm projeleri günümüzde de çeşitli sebeplerden dolayı bir ihtiyaç ve zorunluluk olarak görülmektedir. Ancak “kentsel dönüşüm uygulamaları aynı zamanda, içinde bulunulan çağda akıllı kente dönüşüm süreci için de bir fırsat” olduğu yoğun şekilde tartışılmaktadır (Dinç, 2020, s. 2). Sıfırdan akıllı kent planlamanın maliyetleri, zorlukları ve sosyoekonomik etkileri düşünüldüğünde mevcut kentlerin akıllı kent ve uygulamaları ile bütünleştirilmesinin daha makul ve daha yaygın olduğu görülmektedir.

Kentsel dönüşüm uygulamalarının akıllı kent yaklaşımı çerçevesinde oluşturulmasını öngören akıllı kentsel dönüşüm yöntemi, kentsel alanların

² <https://www.neom.com/en-us>

modernizasyonunda geleneksel kentsel dönüşüm uygulamalarının aksine akıllı ve sürdürülebilir ilkeler benimsemektedir. Akıllı kentsel dönüşüm, kent sakinlerinin yaşam kalitesini iyileştirmek ve kentsel alanların verimliliğini ve sürdürülebilirliğini artırmak amacıyla teknoloji ve sürdürülebilirlik odaklı çözümlerin kentsel altyapı ve hizmetlere entegre edilmesi sürecini ifade etmektedir. Bu yöntem, mobilite, enerji, su, konut, sağlık, eğitim, kültür ve güvenlik gibi kentsel planlama ve yönetişimin çeşitli yönlerini içerebilir.

Akıllı kent yaklaşımı ile bütünleştirilmiş bir kentsel dönüşüm uygulamaları kentsel altyapıdaki güncellemeler vasıtasıyla kentsel yaşam kalitesini iyileştirmektedir (Demirel Etili ve Aksoylu, 2016, s. 92). Kentsel dönüşümün planlanmasında, tasarımında, yönetiminde ve bu süreçlere vatandaşların katılımının sağlanmasında akıllı kent ilkelerinin kullanılması zaman, maliyet ve kaynak tasarrufu sağlayacaktır. Bu kapsamda dönüşüm alanlarında akıllı kent altyapısının oluşturulması, yeniden inşa edilen binaların akıllı olması gibi sayıları arttırılabilecek yenilikçi uygulamalar ile kentlerin akıllı ve sürdürülebilir olması kolaylaşacaktır (Çerçi, 2015, s. 198).

Dijital çağda, modern teknolojiler ve araçlar kentsel dönüşüm süreçlerinde giderek daha önemli bir rol oynamaktadır. Teknolojik yenilik, çağdaş kentsel yönetişimin zorluklarını ele almak, vatandaş katılımını desteklemek, kentsel çevreyi ve dolayısıyla yaşam kalitesini iyileştirmek, kamu hizmetlerinin üretimini ve yönetimini desteklemek, modelleme ve tahmine olanak sağlamak ve çevresel risklerle başa çıkmak için çeşitli dijital ve akıllı araçlar sunmaktadır (Bratuşkins, vd., 2020, s. 1). Yapay zekâ, makine öğrenimi, mobil bilgi işlem, bulut bilişim ve nesnelerin interneti gibi teknolojik gelişmelerden yararlanarak basit ve akıllı uygulamalar geliştirmek, kentin sorunlarını daha iyi anlamalarına yardımcı olabilir. Sorunlar teşhis edildikten sonra bu kapsamda akıllı müdahaleler geliştirilerek bu müdahalelerin etkisi gerçek zamanlı olarak izlenebilmektedir. Bu sayede işe yarayan şeyleri geliştirilecek yaramayanlar ise hızla sona erdirilecektir (U4SSC, 2021, s. 7).

Kentsel dönüşüm uygulamalarında akıllı müdahaleler birçok şekilde olabilir. Sokakların akıllı aydınlatma gibi yeni altyapı donanımları ile güncellenmesi veya belediye yardım masasına gelen sorgulara otomatik ses sistemi ile yanıt vermek gibi yeni bir yazılım sistemi kurulabilir. Akıllı müdahaleler teknolojiyi doğrudan içermeyebilir; bunun yerine daha akıllı müdahaleler için ön koşulları oluşturabilirler. Enerji tasarrufunun sağlanması amacıyla bisiklet kullanımının teşvik edilmesi ya da bisiklet yolları artırılabilir. Vatandaşları bilinçlendirmek amacıyla oluşturulan bir eğitim merkezi akıllı bir müdahaledir. Kentin rekreasyon ya da yeşil alanlarının artırılması ile sakinlerin zihinsel ve fiziksel sağlıklarını iyileştirmeye yönelik

21. Yüzyılda Kentsel Dönüşüm... The Meric Journal Cilt:7 Sayı:18 Yıl:2023
müdahalelere, egzersiz programları gibi faaliyetler mevcut ve gelecek nesillerin yaşam kalitesini iyileştirdiği için akıllı müdahaleler olarak da kabul edilebilir (U4SSC, 2021b, s. 3).

Kentlerin çok kısa süre içinde, bir kerede ve kolaylıkla akıllı kentlere dönüşümü mümkün değildir. Bu sebeple öncelikle geniş perspektifte tasarlanmış kentsel dönüşüm projeleri aracılığı ile parçacıl şekilde planlanıp zamanla bütüne ulaşacak şekilde yürütülmesi daha faydalı ve rasyonel olacaktır. Böylelikle kentsel dönüşüm alanları iklim krizine dirençli, alternatif enerjilerden faydalanan, atık üretimi düşük, toplu taşımanın öncelendiği ve yeşil alan fazlalıkları ile küçük ama etkin ve verimli akıllı pilot bölgeler olarak tüm kentin akıllandırılması süreçlerinde öncü uygulamalar olacaklardır (TMMOB Harita Mühendisleri Odası, 2019).

Kentsel dönüşüm sadece fiziksel yenilemeye odaklanmaya devam ederse, akıllı ve sürdürülebilirlik hedeflerinin yükseldiği çağdaş kent yaklaşımları oluşturma hedeflerinden oldukça uzakta kalacaktır. Kentsel dönüşüm süreci akıllı kente dönüşüm süreci olarak planlanmalıdır. Bu amaç ve hedefle stratejiler ve politikalar oluşturulmalı, pilot bölgeler belirlenmelidir. Dönüşüm uygulamalarında coğrafi bilgi sistemleri, kent bilgi sistemleri, bilgi ve iletişim teknolojileri gibi gelişmelerden en üst ölçüde faydalanılmalıdır. Yerel yönetimlerin akıllı kentsel dönüşüm uygulamalarını rahatlıkla yapabilmeleri için strateji belgeleri oluşturulmalıdır (Çerçi, 2015, s. 199).

Bir kenti akıllı kente dönüştürmek, tüm kentsel birimlerde değişiklikler yapılmasını gerektiren sürekli ve uzun vadeli bir süreçtir. Etkili ve verimli bir şekilde planlanmak için bir dönüşüm sürecinde göz önünde bulundurulması gereken hususlara ilişkin kapsamlı bir üst düzey genel bakış yol haritasına son derece ihtiyaç vardır. Bu kapsamda Birleşmiş Milletler 2016 yılında “Konut ve Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Konferansı” (Habitat III) düzenlemiştir. Bu konferansın sonuç belgesinde “Çevresel Olarak Sürdürülebilir ve Dirençli Kentsel Gelişme” başlığı altında “dijitalleşme, temiz enerji ve teknolojilerin yanı sıra yenilikçi ulaşım teknolojilerinden yararlanan akıllı kent yaklaşımının benimsenmesi sayesinde kent sakinlerine daha fazla çevre dostu imkânlar sunulması, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması ve hizmet sunumunun iyileştirilmesi” taahhüt edilmiştir (Cömertler ve Cömertler, 2021, s. 318).

Avrupa Birliği, mevcut kentlerin akıllı kente dönüşümünü de ödüllendirmektedir. Avrupa Birliği Horizon 2020 Araştırma ve Yenilik Programı finansal destekleri kapsamında REMOURBAN projesini hayata

geçirmiştir. Bu proje kapsamında üç farklı ülkeden üç kente finansal destek sağlamıştır. REMOURBAN, sürdürülebilirliği tüm yönleriyle dikkate alarak akıllı kent konseptine doğru kentsel dönüşümü hızlandırmayı amaçlayan büyük ölçekli bir tanıtım projesidir. REMOURBAN'ın ana hedefi, sürdürülebilir binalar ve kentsel alanlar, sürdürülebilir kentsel hareketlilik, bütünleşik altyapılar ve süreç alanlarında ortak bir yaklaşımla kentsel dönüşüm için bütünsel bir süreç tanımlayan sürdürülebilir ve akıllı kentsel dönüşüm modeli sunmaktır. Bu model, daha sürdürülebilir ve daha akıllı bir çevreye doğru dönüşüm sürecindeki ana akıllı şehir etkinleştiricileri ve enerji, mobilite ve BİT'in öncelikli eylemlerinde yeniliklere yönelik hem teknik hem de teknik olmayan alanlarda çözümler sunar (García-Fuentes ve Torre, 2017, s. 329).

SONUÇ

19. yüzyılın başından bu yana kentsel sorunların çözümünde en önemli araçlardan biri olan kentsel dönüşüm uygulamaları, zaman içinde kentlerin ihtiyaçları ve sorunlarındaki değişimlerle birlikte kendisini dönüştürerek konjektürel duruma ayak uydurmuştur. Bu dönüşümler ve değişimler, kentsel dönüşümün tarihinde farklı dönemleri ve yaklaşımları ortaya çıkarmıştır. Örneğin, 19. yüzyılın başlarında kentsel dönüşüm uygulamaları, kentsel sorunları çözmek için fiziki yenileme yaklaşımını benimsemiştir. Ancak, 20. yüzyılın başlarından itibaren, kentsel dönüşüm uygulamaları daha kapsamlı ve planlı bir yaklaşıma dönüşmüş ve sosyal, ekonomik ve çevresel faktörleri de dikkate almıştır.

Kentsel dönüşüm uygulamalarının 21. yüzyılda nasıl bir eğilim sergileyeceği ise kentlerin geleceği açısından önemli bir konuyu teşkil etmektedir. Kent bilimcileri tarafından "Kentleşme Yüzyılı" olarak nitelendirilen 21. yüzyıl, kentleşme oranlarının artması ile kendini göstermektedir. 2008 yılı itibariyle, dünya nüfusunun yarısından fazlasının kentlerde yaşamaya başlaması kentsel bir milat olarak kabul edilmektedir. Şüphesiz bu milatla birlikte kentsel sorun ve ihtiyaçlarda değişmektedir. Bu kapsamda günümüzde kentler, çeşitli kentsel sorunlarla mücadele etmekle birlikte, Bilgi Çağı'nın sağladığı imkanları da kullanmaya çalışmaktadırlar. Küresel ısınma, iklim değişikliği, çevre ve hava kirliliği, kent içi ulaşım yoğunluğu, afetler, enerji krizleri, hızlı kaynak tüketimi gibi sorunlar, kent yönetimleri üzerinde büyük bir stres yaratmaktadır. Ancak, akıllı ve sürdürülebilir kent yaklaşımları, bu stres kaynaklarının çözümü için umut vermektedir. Kent yönetimleri, bu yaklaşımlarla kentlerin sürdürülebilirliğini arttırmayı hedeflemekte ve kentsel sorunların çözümü için çeşitli stratejiler geliştirmektedirler.

Günümüzde, tüm insan nüfusunun yarısından fazlasının yaşadığı kentlerin, sürdürülebilir ve akıllı yaşam alanları olabilmesi için çeşitli plan ve politikalar geliştirilmektedir. Ancak mevcut kentlerin hızlı ve bütüncül şekilde sürdürülebilir ve akıllı kent olmaları oldukça zordur. Bu nedenle sürdürülebilir ve akıllı yaşam alanları oluşturmak için kentsel dönüşüm uygulamalarına büyük bir ihtiyaç duyulmaktadır. Kentsel dönüşüm, gelecekteki kent ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla önceliklerini sürdürülebilirlik, akıllı kentleşme, çevre dostu uygulamalar, enerji verimliliği ve doğal afetlere karşı dayanıklılık gibi konulara göre belirlemektedir. Bu öncelikler göz önünde bulundurularak kentsel dönüşüm uygulamaları gelecekteki kent ihtiyaçlarına uygun olarak şekillenmektedir.

Bugün, kentsel dönüşüm uygulamaları sürdürülebilir ve akıllı kent yaklaşımlarına paralel olarak yeni bir dönüşüm süreci yaşamaktadır. Son yıllarda sürdürülebilir kentsel dönüşüm uygulamaları yaygınlaşırken, akıllı kentsel dönüşüm uygulamaları da yeni bir eğilim olarak hayata geçirilmeye başlanmıştır. Bu yaklaşımlar, kentsel sorunların çözümü için farklı stratejilerin kullanılmasını, sürdürülebilir ve akıllı yaşam alanları oluşturulmasını hedeflemektedir. Kentsel dönüşümde yaşanacak dönüşüm sayesinde küresel ısınma, iklim değişikliği, enerji krizleri, çevre ve hava kirliliği, hızlı kaynak tüketimi gibi 21. yüzyıl kentsel sorunlarına daha iyi çözümler üretilebilecek. Aynı zamanda kentsel dönüşüm uygulamalarının uzun dönemde değişen kentsel ihtiyaçlara cevap verebilmesi sağlanacaktır.

Sonuç olarak, kentsel dönüşüm uygulamalarının 21. yüzyılda hala 19. yüzyılda kullanılan kentsel yenileme yöntemine benzer şekilde sadece fiziksel boyutu öncelikli tutarak gerçekleştirilmesi, kentlerin geleceğine hiçbir katkı sağlamayacaktır. Bugün dünya kentleri, sürdürülebilir ve akıllı kent olma yolunda hızla ilerlerken kentsel dönüşüm uygulamalarının da sürdürülebilir ve akıllı kentsel dönüşüm gibi yeni eğilimler çerçevesinde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Böylece, kentsel dönüşüm uygulamaları gelecekteki değişen kentsel ihtiyaçlara da cevap verebilir ve pek çok kazanım sağlayabilecektir.

KAYNAKÇA

Akkar, Z. M. (2006). Kentsel dönüşüm üzerine Batı'daki kavramlar, tanımlar, süreçler ve Türkiye. *Planlama Dergisi*, 2006(2), 29-38.

Aksoy, E. ve Güzey Kocataş, Ö. (2017). Gecekondu alanlarında uygulanan kentsel dönüşüm projelerinin meşruiyet zemini olarak yoksulluk ve suç. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14), 275-295.

Aldur, M. S. (2020). *Kentsel dönüşümün kent kültürüne ve kentlilik bilincine etkisi: Meram Belediyesi örneği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

Arslan, H. (2014). Türkiye'nin kentleşme sürecinde konut politikalarının evrimi. *Akademik Bakış Dergisi*, 40, 1-22.

Aydınlı, H. İ., ve Turan, H. (2012). Kuramsal ve yasal çerçevede Türkiye'de kentsel dönüşüm. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28, 61-70.

Aytaş, T. (2019). *Kentsel dönüşümün sosyolojik ve ekonomik etkileri: Fikirtepe örneği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Barker, N. (2022). Ten futuristic cities set to be built around the world. Erişim Adresi: <https://www.dezeen.com/2022/08/01/futuristic-cities-planned-architecture-masterplanning-urban-design/>

Bibri, S. E., Krogstie, J., & Kärrholm, M. (2020). Compact city planning and development: Emerging practices and strategies for achieving the goals of sustainability. *Developments in the Built Environment*, 4, 1-20. <https://doi.org/10.1016/j.dibe.2020.100021>

Bircan, D. ve Gelişen, G. (2019). Kentsel dönüşüm ile sürdürülebilir kent önerileri ve Selamsız örneği. *Kent Akademisi*, 12(3), 501-518. <https://doi.org/10.35674/kent.577398>

Bratuškis, U., vd. (2020). Digital information tools for urban regeneration: Capital's approach in theory and practice. *Sustainability*, 12(19), 1-25. <https://doi.org/10.3390/su12198082>

Bumin, K. (2010). *Demokrasi Arayışında Kent*(4. Basım). Konya: Çizgi Kitabevi.

Choucri, N. (2007). Mapping sustainability (pp. 3-28). Springer: Netherlands.

Cömertler, S. ve Cömertler, N. (2021). Akıllı kentlerde çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik, Kopenhag örneği. *Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi*, 6(1), 317-333.

Çerçi, İ. N. (2015). Akıllı kentler, bir ihtiyaç ve geleceğe dönük bir yaşam modelidir. *Bilişim Dergisi*, 172, 196-201.

Çiftçi, S. (2016). *Toplum temelli bir yaklaşım olarak sürdürülebilir kentsel dönüşüm: Ankara Dikmen Vadisi örneği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya Üniversitesi.

Çolakoğlu, E. (2019). *İklim değişikliği, sürdürülebilir kentler ve kentsel planlama etkileşimi*, T.C. Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Erişim Adresi: <https://www.iklimin.org/moduller/kentmodulu-surdurulebilirKentler.pdf>

Dal, M. ve Özdemir, Y. (2020). Dijital çağda neden bir kent sürdürülebilir akıllı şehir olmalıdır? *Uluslararası Doğu Anadolu Fen Mühendislik ve Tasarım Dergisi*, 2(2), 205-215. <https://doi.org/10.47898/ijeased.728019>

Demirel Etlı, P., & Aksoylu, S. (2016, 23-25 Nisan). A critical outlook to Remourban Project of Eskişehir Tepebaşı Municipality as a smart settlement. In C. Klein, B. Donnellan, & M. Helffert (Eds.), *Proceedings of the 5th International Conference on Smart Cities and Green ICT Systems* (pp. 86–93). Portugal: SCITEPRESS

Dinç, B. (2020). *Bilgi çağında yeni bir geçiş: Kentsel dönüşümden akıllı kentsel dönüşüme* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Durguter, H. (2012). Kent modelleri ve sürdürülebilir kent yönetimi. *Turkish Studies*, 7(3), 1053-1065.

García-Fuentes, M. Á., & Torre, C. de (2017). Towards smarter and more sustainable regenerative cities: The REMOURBAN model. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 4(3), 328-338. [https://doi.org/10.9770/jesi.2017.4.3S\(8\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2017.4.3S(8))

Gardner, G. (2016a). Kent: sistemlerin sistemi. İçinde L. Mastny (Ed.), *Dünyanın durumu 2016: Bir kent sürdürülebilir olabilir mi?* (ss. 31–52). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Gardner, G. (2016b). Materyaller perspektifinden insanlık tarihinde kentler. İçinde L. Mastny (Ed.), *Dünyanın durumu 2016: Bir kent sürdürülebilir olabilir mi?* (ss. 13–30). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Glaeser, E., Kourtit, K., & Nijkamp, P. (2021). New urban challenges: Shared spaces in smart places-overview and positioning. *Land Use Policy*, 111, 1-15. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2021.105672>

Göz, A. C. (2008). Kentsel dönüşümün esasları ve İskoçya Whit field örneği. *Yerel Siyaset Dergisi*, 3(31), 8-12.

Gürler, E. (2003). Kentsel yeniden-üretim süreci üzerine karşılaştırmalı çalışma: İstanbul örneği. İçinde TMMOB (Ed.), *Kentsel dönüşüm sempozyumu bildiriler kitabı* (ss. 113-158). İstanbul: TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi.

Hatt, P. K., & Reiss, J. A. (2002). Kentsel yerleşmenin tarihi. İçinde B. Duru ve A. Alkan (Eds.), *20. yüzyıl kenti* (1. Baskı, ss. 27-36). Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.

Heinberg, R. (2016). Enerji kartı: Artan kentleşme önünde olası enerji engelleri. İçinde L. Mastny (Ed.), *Dünyanın durumu 2016: Bir kent sürdürülebilir olabilir mi?* (ss. 77-90). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kılıç, T. ve Hardal, S. (2019). İstanbul'daki kentsel dönüşüm projelerinin genel bir eleştirisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(62), 246-355.

Kömürcüoğlu, M. (2012). *İdari ve sosyal açıdan Türkiye'de kentsel dönüşüm* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Lee, K. L. G. (2008). *Sustainable urban renewal model for a high density city: Hong Kong* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). The Hong Kong Polytechnic University, Hong Kong.

Mao, Y., Li, H. & Xu, Q. (2015). The mode of urban renewal base on the smart city theory under the background of new urbanization. *Frontiers of Engineering Management*, 2(3), 261-265. <https://doi.org/10.15302/J-FEM-2015035>

Mukul, İ. ve Sarı Saffet (2015). Türkiye'de dönüşüm mekânı olarak kentler: Kentsel dönüşüm. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(39), 893-922.

Ökde, F. (2019). *Kentsel dönüşüm uygulamalarının kentsel yaşam kalitesine etkisinin toplumsal yansıması: Mamak örneği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.

Özçevik, Ö., Oğuz, M. ve Akbulut, A. (2018). İklim değışikliği ile mücadelede kentsel dönüşüm ve 'yeşil sertifikasyon sistemleri'. *İTÜ Vakfı Dergisi*, 80, 34-39.

Özdemir, A., Pınarlık, M. ve Ercan, E. (2017). Sürdürülebilir binalar için dünyada uygulanan devlet teşvikleri ve uygulamaların incelenmesi. *Türk Bilim Araştırma Vakfı*, 10(01), 52-60.

Özden, P. P. (2006). Türkiye'de kentsel dönüşümün uygulanabilirliği üzerine düşünceler. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 35, 215-233.

Paes, E. C. (2016). Önsöz. İçinde L. Mastny (Ed.), *Dünyanın durumu 2016: Bir kent sürdürülebilir olabilir mi?* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Polat, S. ve Dostoğlu, N. (2007). Kentsel dönüşüm kavramı üzerine: Bursa'da kükürtlü ve Mudanya örnekleri. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 12(1), 61-76.

Sezgin, S. (2022). *Kentlerin sürdürülebilirliği açısından vatandaşların akıllı kent uygulamalarına bakışı: Konya ve Eskişehir örnekleri* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Strickland, (2011). Cisco Bets on South Korean smart city, *IEEE Spectrum*, 48(8), 11-12. <https://doi.org/10.1109/MSPEC.2011.5960147>

Şahin, S. Z. (2003). İmar planı değışiklikleri ve imar hakları aracılığıyla yanıtıcı (Pseudo) kentsel dönüşüm senaryoları: Ankara Altındağ ilçesi örneği. İçinde P. P. Özden (Ed.), *Kentsel dönüşüm sempozyumu: bildiriler* (ss. 89-101). İstanbul: TMMOB Şehir Plancıları Odası.

Tezangi, N. R. (2014). Sustainable urbanism: Analysis of sustainable environment principles in practical urban form. *Journal of Engineering and Architecture*, 2(2), 195-210. <https://doi.org/10.15640/jea.v2n2a14>

TMMOB Harita Mühendisleri Odası (2019, 9 Aralık). 6. Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi sonuç bildirgesi. Erişim Adresi: <https://www.hkmo.org.tr/sayfa/detay/1004/18856>

Türkün, A. (2012). Urban Regeneration and hegemonic power relationships. *International Planning Studies*, 16(1), 61-72. <https://doi.org/10.1080/13563475.2011.552473>

U4SSC (2021). *Simple vaysto be smart*, United Nations United Smart Sustainable Cities. Geneva.

Ulubaş Hamurcu, A. ve Aysan Buldurur, M. (2017). Sürdürülebilir kentsel dönüşüm için performans göstergeleri. *Planlama (TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını)*, 27(3), 222-235.

United Nations (2019). *World Urbanization Prospects: The 2018 Revision (Highlights)*. United Nations, New York.

Yaman, M. ve Düger, Y. (2022). İklim değişikliğinin etkileri ve riskleri karşısında yerel yönetimlerin rolü. İçinde M. Ercan, K. E. Yıldırım ve M. Karaca (Eds.), *21.uluslararası kamu yönetimi formu tam metinler kitabı* (ss. 461-479). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.

Yaman, M. (2015). *Türkiye'de kentsel dönüş(tür)me uygulamaları: Sosyo-Politik bir yaklaşım* (2. Baskı). Antalya: Otorite Yayınları.

Yavaş, M. ve Yılmaz, S. (2019). Soğuk iklim bölgesinde kentsel mikro iklimin değerlendirilmesi: Erzurum kentsel dönüşüm alanı örneği. *Artium*, 7(2), 103-114.

Yayla, S. (2021). Kentsel dönüşüm ve fırsatlar. *Ekoyapı Dergisi*, 46, 24-26.

Yedekci Arslan, G. (2014). Kentsel dönüşümün sürdürülebilirlik boyutu: Hammarby (İsveç) ve Fener-Balat örneklerinin incelenmesi. *Artium*, 2(2), 180-190.

Yıldırım, A. E. (2006). Güncel bir kent sorunu: kentsel dönüşüm. *Planlama (TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını)*, 2006(1), 7-24.

Yılmaz, O. K. (2018). *Kentsel dönüşüm ve Türkiye Belediyelerin uygulamalara yönelik yaklaşımları üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.